

Amela Delić i Selma Begić

Sveučilište u Tuzli
Bosna i Hercegovina
amela.delic@untz.ba

Filozofski fakultet Tuzla
Bosna i Hercegovina
selma.begic94@hotmail.com

Od riječi do žice: Targetiranje migranata i izbjeglica kao izvora i prijenosnika zaraze COVID-19 bolesti

Sažetak

Pandemija virusa COVID-19 podsjetila je javnost širom svijeta da su mnogi masovni mediji posebno u kriznim situacijama podložni zloupotrebama. Osim lažnih vijesti, teorija zavjera i masovne histerije koja se širila u medijskom diskursu, nezaobilazno su se na meti medijskih optužbi i sumnji našli migranti i izbjeglice širom svijeta. Predrasude, stereotipi i uopće vrlo kruti i netolerantni modeli mišljenja transparentirali su se u odnosu spram građana azijskog porijekla, muslimana, Židova. U bosanskohercegovačkim medijima posebno su negativno bili predstavljeni ljudi u pokretu, građani čiji je "goli život" (Agamben) stavljen van pravnog okvira, a tako i van okvira novinarskog profesionalizma.

Pokrenuti su antimigrantski orijentirani web portali, vođena je antimigrantska kampanja kroz članke koji su korištenjem metafora, različitih tehnika pristranosti, logičkih pogrešaka, nametali poželjna viđenja nepoželjnih „drugih”. U ovom radu analizirali smo lažne vijesti kreirane o migrantima i izbjeglicama kao opasnim prenosiocima zaraze, tekstove na portalima orijentiranim na pisanje protumigrantskih tekstova, članke mainstream portala u Bosni i Hercegovini o migracijama. Koristili smo kritičku analizu medijskog diskursa, analizirali smo upotrijebljene metafore, logičke greške i druge tehnike pristranog izvještavanja. Za postavljanje teorijskog dijela koristili smo djela Teuna van Dijka o kritičkoj analizi diskursa, Georgija Agambena o svetom životu i tankoj granici između života izvan prava i smrti, analizom logičkih pogrešaka Predraga Stojadinovića, tehnikama pristranog izvještavanja koje objašnjava Najil Kurtić.

Ključne riječi: pandemija, virus COVID-19, migranati, izbjeglice, medij, masovni mediji, lažne vijesti, prenosioci zaraze.

Teorijsko razmatranje

„Neke misli kojih nismo svjesni mogu se pretvoriti u duhove“ (David 2014:141).

Ovako je u djelimično autobiografskom romanu koji govori o iskustvima židovskih porodica u Srbiji tokom II svjetskog rata, nazvanom *The House of Remembering and Forgetting*, Filip David opisivao unutarnji svijet i promišljanja jednog od protagonista. Junak romana, Albert Weisz pokušava razumjeti naizgled nerazumljivo – izvore zla u ljudima, ali na jednom mjestu u romanu zaključuje kako je bilo „glupo tražiti simboličko značenje u svemu“ (David, 2014: 144). Kada bismo imali priliku razgovarati s Albertom, poručili bismo mu da uvijek traga za simboličkim značenjem jer će se skrivena zla misao i riječ lako iz, naizgled bezopasne simbolike, pretvoriti u akte nasilja. U kreiranju značenja, procesu semioze i razumijevanja stvarnosti u svakom društvu mediji su neizostavna karika u oblikovanju diskursa o značajnim društvenim temama. Ni primjer s kriznom situacijom nastalom nakon proglašenja koronavirusa svjetskom opasnošću nije bio izuzetak.

Nakon proglašenja pandemije 12. ožujka 2020.¹⁹³, uslijedila je i masmedijska infodemija, odnosno „pandemija netačnih informacija“ (Dutta, 2020)¹⁹⁴. U toku trajanja pandemije (infodemije), mnoge su se vjerske zajednice suočile s lažnim informacijama koje su o njima širili mediji namjenski kreirani za propagandne aktivnosti, ali i već etablirani mediji, pa i javne ličnosti. Institut *Poynter*

193 [www.adiva.hr: WHO proglasila globalnu pandemiju koronavirusa](https://www.adiva.hr/zdravlje/zanimljivosti-i-savjeti/sada-je-to-sluzbeno-who-proglasio-globalnu-pandemiju-koronavirusa/). <https://www.adiva.hr/zdravlje/zanimljivosti-i-savjeti/sada-je-to-sluzbeno-who-proglasio-globalnu-pandemiju-koronavirusa/> (16.5.2020.)

194 U glasine i teorije zavjere o virusu COVID-19 povjerovali su, ali su ih i plasirali mnogi ugledni i obrazovani ljudi poput Kelly Brogan (Robson, 2020) koja je diplomirala na Massachusetts Institutu za tehnologiju, lažne tvrdnje o virusu iznosio je i makedonski ljekar infektolog Vele Markovski (Zulejhić, 2020), teorije zavjere širio je bivši fudbaler David Icke (Lakić, 2020), vijećnik u Gradskom vijeću Grada Bihaća Sej Ramić (Izmirlić 2020), pa i brojni američki političari uključujući i predsjednika Trumpa (Luthra, 2020).

objavio je poseban članak posvećen raskrinkavanju lažnih informacija o tome da građani različite religijske vjeroispovjesti, rase ili građani iz različitih država bolje/gore podnose koronavirus. Tako su pokazali da su u medijima muslimani, Kinezi, građani subsaharske Afrike, često lažno predstavljani kao građani koji su navodno otporni na novi virus (Tardáguila, 2020). U Bosni i Hercegovini, pandemija je uzburkala emocije prema trenutno virusu najizloženijoj kategoriji društva – migrantima i izbjeglicama. U ovom smo istraživanju koristili kritičku analizu medijskog diskursa da otkrijemo skrivena značenja, odnosno skrivenu simboliku riječi i rečenica plasiranih u mainstream i tzv. alternativnim medijima i izjavama zvaničnika. Od koristi nam je bilo promišljanje Teuna van Dijka o načinima medijske proizvodnje smisla. Van Dijk (2010) pojašnjava da su čak i slobodniji mediji skloni ignoriranju ili negiranju problema širenja rasnih i drugih predrasuda putem vlastitih komunikacijskih kanala. Prema ovom teoretičaru, mediji sudjeluju u marginaliziranju ljudi u pokretu tako što ih predstavljaju kao ozbiljan problem, a rijetko uočavaju ili analiziraju doprinos novih građana za etničku i kulturnu raznolikost ili demografiju. Nerijetko se izbjeglice i migranti predstavljaju kao osobe koje zloupotrebljavaju državnu pomoć, kao lopovi ili varalice, dok se istovremeno rijetko kritiziraju napadi na njih, ili se analiziraju složeni uzroci migracija. Konflikt je najčešća vrijednost vijesti na osnovu koje će ovi ljudi dospjeti u medijski diskurs. Zato, da bi se shvatili razmjeri negativne medijske prezentacije osoba u pokretu, Van Dijk predlaže opširan monitoring medijskih sadržaja i kritičku analizu diskursa (CDA), kako bi se problem prvo razumio i odredile njegove ključne značajke, a potom i djelovalo na predusretanju izvještavanja kojim se nanosi šteta ne samo izbjeglicama i migrantima, nego uopće kulturi tolerancije i multikulturalizma.

Kritička analiza medijskog diskursa treba biti fokusirana na razumijevanje načina na koji dominacija biva producirana i dijeljena kroz medijski govorni čin. Pod dominacijom autor misli na moć „elita, institucija ili grupa koja rezultira društvenom nejednakošću, uključujući političku, kulturnu, vjersku, rasnu, klasnu i etničku nejednakost“, dok kritička analiza diskursa „želi znati koje strukture, strategije ili druga svojstva teksta, govor, verbalnu interakciju ili komunikativne činove“ mediji koriste da bi reproducirali modele dominacije (Van Dijk, 1993: 250). Najil Kurtić diskurs definira kao „strukturiranu semiotičku radnju“ (Kurtić, 2006: 153), a ona je, kako kaže, „određena u velikoj mjeri intencijom subjekata; prvenstveno slobodnom voljom da učestvuju u dijalogu a potom i time šta žele priopćiti jedan drugom i šta će dopustiti da im se priopćí“ (Ibid). Kontrola moćnih danas se, prema Van Dijk i Castellsu, sve više ogleda u njihovoj kognitivnoj moći ovladavanja diskursom i manipulacijom značenjima. Zbog toga je i uloga medija veća, a samim time je i više posla za analizu, jer je svakodnevni život prožet „komunikacionim mrežama koje prerađuju znanje i misli kako bi stvorili i razorili povjerenje, koje predstavlja presudan izvor moći“ (Kastels, 2009: 38).

U kritičkoj analizi diskursa treba posebno obratiti pažnju i na dostupnost komunikacijskih kanala različitim izvorima, a uobičajeno je da u tim kanalima uglavnom dominiraju moćni. Slično tome, kaže Van Dijk „nedostatak moći može se mjeriti nedostatkom aktivnosti ili kontroliranog pristupa diskursu“ (Van Dijk, 1993: 256). Tako, prisustvom migranata i izbjeglica kao izvora informacija u masmedijskim člancima možemo zaključiti nešto i o njihovoj društvenoj moći, a prema

istraživanjima u medijima iz Bosne i Hercegovine, Srbije i Hrvatske, migranti i izbjeglice se kao izvori informacija pojavljuju u samo 10% novinskih članaka (Hrnjić Kuduzović, 2017). Stavove, očekivanja, interpretacije događaja, postavljanje medijske agende, Van Dijk naziva „društvenom kognicijom“. Društvena kognicija ili spoznaja utječe i na individualne stavove građana, ali i obratno, individualna mišljenja koja uspijevaju dobiti društveni status zahvaljujući medijskoj pokrivenosti mogu formirati ili barem utjecati na formiranje društvene spoznaje. Izuzimanjem relevantnih problema izbjeglica i migranata u medijima, ti problemi ostaju i izvan društvene spoznaje. Takve vrste obrazaca razmišljanja, Teun Van Dijk naziva ideologijama, a čitaocima je teško uočiti njihovo prisustvo u medijima jer su obrasci skriveni tehnikama pristranog izvještavanja kao što su „pristrasan izbor teme, pristrasno filtriranje činjenica, pristrasno naglašavanje pojedinih aspekata priče (bojenje), pristrasno smještanje događaja i ličnosti u objašnjavajuće kontekste, zadržavanje rasprave unutar granica prihvatljivih pretpostavki, pristrasna hijerarhizacija vijesti“ (Kurtić, 2006: 99). Najuobičajeniji model diskursa kojeg karakterizira asimetričnost, odnosno dominacija jednih nad drugima u medijskom tekstu može se, prema Van Dijk, prikazati na sljedeći način: Najprije imamo niz negativnih zaključaka koji navodno slijede iz činjenica, iako je njihova reprezentativnost i relevantnost upitna. Potom slijede logičke figure (najčešće hiperbola) kojima se naglašavaju „njihova“ negativna i ‘naša’ pozitivna ponašanja“. Leksički stil u daljem tekstu obično odlikuju birane riječi (pozitivne ili negativne) koje impliciraju određene vrste zaključaka, pa se potom priča razvija na način da se daju slikoviti detalji o negativnim aspektima događaja. Konstantno se u strukturi članka naglašavaju negativni postupci manjinske grupe, naprimjer u lidovima, naslovima, sažecima i drugim elementima teksta. U konačnici sve završava citiranjem navodno kredibilnih izvora, svjedoka ili eksperata (Van Dijk, 1993: 264).

Osim navedenog modela pristranog diskursa, i prisustvo logičkih pogrešaka u tekstu može ukazivati na dezinformacije ili malinformacije. U Izvještaju Vijeća Evrope o informacijskom poremećaju razlikuju se tri tipa lažnih informacija među kojima su misinformacije, malinformacije i dezinformacije. Za našu analizu relevantne su malinformacije a to su „često istinite informacije koje se dijele kako bi nekom nanijele štetu“ (Wardle, Derakhshan, 2017:10). To su istinite, ali različitim tehnikama pristranosti uređivane informacije.

Logičke pogreške koje su bile analizirane u ovom radu detaljno su objašnjene u knjizi Predraga Stojadinovića *50 logičkih grešaka za koje treba da znate*. Prva od analiziranih je pogreška izvođenja pogrešnog zaključka iz dostupnih premisa, poznatija kao pogreška *ne slijedi*, potom *pogreška ignoriranja* u kojoj zaključak ili argument može biti validan ali „se ne odnosi na postavljenu temu ili ne odgovara na postavljeno pitanje“ (Stojadinović, 2014: 4). Vrlo česta pogreška u medijima je i tzv. *crvena haringa*, a nastaje kada osoba koja govori, novinar ili sagovornik skreće s teme razgovora, a jednako je korištena i pogreška nazvana *strašilo* koja nastaje kada se krivotvori mišljenje oponenta kako bi se ono lakše opovrglo. *Pozivanje na emocije* kao pogreška koju Stojadinović dalje dijeli na: pozivanje na posljedice, strah, komplimente, sažaljenje, ismijavanje, pozivanje na inat ili priželjkivanje, uočava se u brojnim tekstovima kojima se nastoji uspotaviti relacija između

migracija i širenja virusa korona. Postoji još niz pogrešaka koje su autori identificirali, no za ovu analizu diskursa biti će dovoljne spomenute.

Osim logičkih pogrešaka, u stvaranju antimigrantskog narativa značajnu ulogu ima i metafora. Ova stilska figura nam pomaže da opišemo svoja iskustva, iskažemo emocije i razmišljanja ili se obratimo drugim ljudima. Kako su istakli istraživači Mark Johnson i George Lakoff u svom članku *Metaphors We Live by*, cijelo naše razmišljanje je metaforično (Johnson i Lakoff, 1980: 147). Izloženi određenim metaforama, možemo razviti vrlo neprijateljske osjećaje prema nekim skupinama ljudi, jer upravo metafore oblikuju naše ideje i razmišljanja. U studiji koja je 2011. godine sprovedena na Stanfordu¹⁹⁵, sudionici su pročitali odlomak teksta koji je opisivao zločin kao „zvijer koja vreba“ zajednicu ili „virus koji zaražava“ grad. Oni koji su bili izloženi metafori „zvijer“ vjerovali su da se pitanje zločina treba rješavati krivičnim putem, poput produživanja boravka u zatvoru ili drugim represivnim krivičnim kaznama, dok su oni koji su bili izloženi metafori „virus“ smatrali da se pitanje zločina treba rješavati primjenom reformativnih rješenja koja se bave tzv. temeljnim uzrocima zločina. Ova studija je pokazala da je utjecaj metafore značajan, ali je u isto vrijeme bio i prikriven: na pitanje zašto su sudionici došli do ovakvih zaključaka gotovo nijedan sudionik nije spomenuo metaforu. Druga studija¹⁹⁶ koju su sprovodili istraživači sa Univerziteta Kanzas i Arizona imala je za cilj pokazati mogu li metafore da utjecati na povećanje antimigracijskih stavova. Sudionici su pročitali odlomak o tome kako bakterije iz zraka mogu biti opasne za zdravlje. Potom su pročitali odlomak koji je metaforički opisivao Sjedinjene Države kao fizičko tijelo. To ih je navelo da izraze više antimigracijskih osjećaja nego kad su bakterije u zraku opisane kao bezopasne i kada su Sjedinjene Države opisane bez ovih metafora. Oni su imali posebno negativne stavove prema imigrantima koji ulaze u Sjedinjene Države. Istraživači¹⁹⁷ iz Kanade sugeriraju da nas evociranje osjećaja fizičkog gađenja ili čitanje medijskih tekstova koji izazivaju odvratnost, može natjerati da dehumaniziramo druge - uskraćujući i ignorirajući njihova složena unutaranja stanja i emocije. Što nam se više drugi gade i gledamo ih kao „odvratna“ stvorenja, to ćemo više moći podržavati politike koje nas odvajaju od njih. Jedno je istraživanje¹⁹⁸ pokazalo da kad su crnci suptilno predstavljeni kao „majmunoliki“, sudionici su češće podržavali nasilne i agresivne policijske politike“. Druga studija¹⁹⁹ otkrila je da dehumanizacija Arapa predviđa veću podršku nasilnim protuterorističkim politikama koje uključuju udare bespilotnih letjelica i mučenje. U istraživačkom tekstu na stranici „Doktora bez granica“ (Médecins Sans Frontières – MSF) navedeno je da u mnogim sredinama, migranti i izbjeglice žive u nesigurnosti, suočeni su s rizikom hapšenja ili zlostavljanja, te mogu biti stigmatizirani kao „nositelji bolesti“ COVID-19, a „najmanje 167 država u potpunosti je ili

195 <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0016782> (27.08.2020.)

196 http://people.ku.edu/~mjlandau/docs/Landau_met%20framing_PS%202009.pdf (27.08.2020.)

197 <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1368430212471738> (27.08.2020.)

198 <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0022-3514.94.2.292> (27.08.2020.)

199 https://www.researchgate.net/publication/286780003_They_See_Us_As_Less_Than_Human_Meta-Dehumanization_Predicts_Intergroup_Conflict_Via_Reciprocal_Dehumanization (27.08.2020.)

djelomično zatvorilo svoje granice kako bi spriječilo širenje virusa COVID-19; te ne čine iznimku za ljude koji traže azil“ (UNHCR).²⁰⁰

U posljednje vrijeme, pogotovo pojavom velikih migracija s Istoka, globalnim usponom populističkih i krajnje desnih političkih pokreta, te usljed rasta nacionalističkih istupa političara širom svijeta, učestale su negativne metafore prema raseljenim osobama. Pojmovi koji identificiraju različite skupine ljudi kao „štetočine“, „parazite“, „zombije“, „demone“ ili osobe koje „šire bolesti“, svakodnevno su prisutni u diskursu kojeg koriste političke ličnosti, ali i u tekstovima koje pišu novinari. Migranti i izbjeglice se sve češće koriste za širenje negativne političke propagande²⁰¹. Negativan kontekst u kojem se spominju migranti i izbjeglice, vidljiv je već u samim naslovima na brojnim portalima u BiH, ali i Regiji²⁰². Cilj ovakvih tekstova i javnih nastupa političara koji koriste negativne metafore je dehumanizacija ljudi u pokretu i opravdanje represivnih i neljudskih radnji koje se poduzimaju protiv njih u državama kroz koje prolaze.

Opasni „drugi“: Čemu vodi diskurs isključivosti?

U detaljnoj analizi svetog života u djelu *Homo sacer* Giorgio Agambena zanimljivo je i razmatranje pitanja svetog čovjeka kao čovjeka koji je, kako autor kaže „osoba postavljena izvan ljudske jurisdikcije“, a opet „ne prelazi pod božansku“ (Agamben, 2006: 75). Pojam svetog autor proučava u kontekstu religijske literature ali se i sam poziva na značajno Freudovo djelo *Totem i tabu* u kojem je detaljno objašnjeno kako su nerijetko sveti ljudi, uključujući kraljeve ili mrtve kao svete, istovremeno bili smatrani nečistim, prljavim, onima koje se može ubiti, ali se, kako bi Agamben kazao, ne mogu

200 <https://www.msf.org/covid-19-and-people-move> (27.08.2020.)

201 Đorđe Radanović, sekretar Odbora za očuvanje srpske imovine u Federaciji BiH, je u razgovoru za portal Srpskainfo rekao kako naseljavanje migranta u srpska sela čini direktnu prijetnju lokalnom stanovništvu i njihovoj strukturi. „On (Đorđe Radanović) se pita kako se, kad se traži mjesto za izbjegličko migrantski kamp, uvijek nađe neki lokalitet u srpskom selu, nadomak srpskih kuća, kod ‘tolikih bošnjačkih sela i prostranstava u kantonu’“ (<https://srpskainfo.com/app/?url=migranti-zapalili-petrovac-medeno-polje-ili-lipa-u-cemu-je-uopste-razlika&type=article> 27. 08. 2020). Istom političkom diskursu ostao je vjeran i Milorad Dodik, koji je za novinsku agenciju SRNA (Srpska novinska agencija) izjavio da se ne smije zanemariti opasnost koju donose migranti, koje ovdje svjesno upuštaju da se nasele s ciljem da postanu dominantna nacija na ovom prostoru. “Moramo osigurati da po našim selima i gradovima ne hodaju migranti i da ne ugrožavaju naše ljude. Ovo je pitanje broj u ovom vremenu. Moramo vjerovati državi – Republici Srpskoj”, kazao je Dodik (<https://b1info.ba/dodik-vlasti-srpske-moraju-da-rijese-problem-migranata-moramo-osigurati-da-ne-ugrozavaju-nase-ljude/> 27. 08. 2020). Bivši ministar sigurnosti BiH, Fahrudin Radončić, je u svojim javnim istupima bio vrlo oštar kada je govorio o migrantima, a u jednoj od svojih izjava je kazao kako ima indicija da među migrantima ima i terorista. “Moguće je da se radi o terorističkim grupama koje su pobjegle iz svoje zemlje ili o kriminalnim grupama i ovdje će čekati godinu-dvije dana da uđu u zemlje EU, promijene identitet i sakriju svoju prošlost i odigraju ulogu spavača ako dobiju nalog od određene terorističke službe”, kazao je Radončić, iako još uvijek nije dokazano da među migrantima ima i pripadnika terorističkih grupa (<https://detektor.ba/2020/04/24/kritike-na-racun-povezivanja-migranata-sa-teroristickim-grupama/> 28. 08. 2020).

202 <https://www.bljesak.info/vijesti/crna-kronika/migranti-obili-praznu-kucu-u-kojoj-su-se-opili/255915> (27.08.2020.), <https://www.banjaluka.com/aktuelno/bih/mjestani-zgrozeni-migranti-im-u-kuci-ostavili-drob-i-perje-foto/> (27.08.2020.), <https://www.srbijadanas.com/vesti/drustvo/migranti-napali-srpsku-svetinju-napravili-haos-u-crkvi-svetog-dorda-foto-2020-03-02> (27.08.2020.), <https://pink.rs/hronika/150680/podivljali-migranti-napali-vozaca-autobusa-za-obrenovac-incident-snimili-preplasceni-putnici-video>(27.08.2020.), <https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/dubrovnik/vijesti/hrvatska-i-svijet/situacija-na-granici-bih-i-hrvatske-izmicke-kontroli-ilegalni-migranti-poceli-paliti-objekte-1022576> (27. 08. 2020.)

žrtvovati. Tabu je onaj koji je „uzvišen i proklet, dostojan obožavanja i užas pobuđujući” (Agamben, 2006: 67). Upravo je slična pozicija migranta ili izbjeglice u današnjoj Bosni i Hercegovini (i drugim državama regije) kao onog koji je izmješten izvan zakon, onog na kojem se ne primjenjuju ni zakoni ni načela medijske ili bilo koje strukovne etike, pa tako može biti izložen medijskom linču, ali i fizički lišen života, uz istovremeno slabo ili nikakvo negodovanje javnosti. S druge strane, pak, domaće stanovništvo ponaša se kao „suveren” koji je „istodobno izvan i unutar pravnog poretka”, on je „točka indiferencije, prag na kojemu nasilje prelazi u pravo i pravo u nasilje” (Agamben, 2006: 18, 34). Definišući situaciju s migrantima i izbjeglicama kao „migrantsku krizu”, suvereni su pristali na vladavinu izvanrednog stanja, stanja u kojemu je dozvoljeno izbaciti iz autobusa ljude zbog drugačije boje kože, zabraniti im ulazak u pekaru i kada imaju novac, interpretirati migracije u medijima kao „poplavu” ili „sunami migranata”. Ljudi u pokretu ili *homo sacers* su ljudi koji su u bosanskohercegovačkom ali i društvu svijeta isključeni, promatrani kao iznimka ili izuzetak, te tako „kao što se u suverenoj iznimci zakon primjenjuje na izniman slučaj ne primjenjujući se, odmićući se od njega, tako *homo sacer* pripada Bogu u obliku nemogućnosti žrtvovanja i uključen je u zajednicu u obliku mogućnosti biti ubijen” (Agamben, 2006: 75). U raspravi o rastu i eksalaciji nacizma u Njemačkoj tokom II svjetskog rata, Agamben zaključuje da su nacizam i fašizam eskalirali u trenucima kada je postala nejasna granica između „čovjeka i državljanina”, te da je „konačno rješenje” bilo moguće tek nakon „posvemašnje denacionalizacije” Židova koji su nakon što im je oduzeto državljanstvo poslani u koncentracione logore (Agamben, 2006: 113-115). Na sličan su način izbjeglice i migranti „zaglavljani” u nedefiniranoj poziciji između državljanina i ljudi koji nemaju nikakva prava u državama kroz koje prolaze, oni su ustvari goli životi ili *homo sacers* za koje ne važi pravo primjenjivo na sve ostale. „U sistemu Države-nacije, takozvana se sveta i neotuđiva prava čovjeka pokazuju lišenima bilo kakve zaštite i bilo kakve realnosti u onom trenutku u kojima ih nije moguće predstaviti kao prava državljanina neke države”, a u takvom sistemu biti izbjeglica, znači „pokazati ostatak između rođenja i nacije”, te tako „izbjeglica za čas na političkoj sceni prikazuje onaj goli život koji je njegova skrivena pretpostavka” (Agamben, 2006: 111-113).

Metodološki okvir i rezultati analize

Metodom prethodno opisane kritičke analize diskursa uz kombiniranje analize logičkih pogrešaka, metafora i tehnika pristranosti pokušali smo analizirati način na koji dominantna i preferirana značenja o ljudima u pokretu, a posebno njihovoj situaciji u vrijeme pandemije bivaju oblikovana i prezentirana u medijima u Bosni i Hercegovini. Analizirali smo tekstove s web portala: www.antimigrant.ba, www.klix.ba, www.večernji.ba, www.dnevnik.ba, www.nezavisne.com i www.blic.rs. Željeli smo otkriti na koji su način ovi mediji iz različitih područja Bosne i Hercegovine i s različitim etničkim fokusom govorili o migrantima i izbjeglicama u kontekstu njihove navodne povezanosti s koronavirusom.

Logičke pogreške

U analiziranim tekstovima najprisutnija je logička pogreška *apel na emocije* (najčešće strah). Uglavnom je ta pogreška napravljena već u samom naslovu tekstova. To je slučaj sa člancima na portalima www.klix.ba („*Migranti ponovo dolaze u Tuzlu: Sve više maloljetnika bez pratnje o kojima se ništa ne zna*“²⁰³), potom www.antimigrant.ba („*Kako riješiti problem migranata u vremenu borbe s koronavirusom?*“²⁰⁴), www.blic.rs („*Ozbiljna bezbednosna pretnja: Veliki problem predstavlja to što je identitet migranata nepoznat*“²⁰⁵). Portal Klix dalje piše kako je „zabrinjavajuće“ da je u Tuzli prisutno sve više maloljetnika koji su, kako portal navodi „bez pratnje“. Nije jasno šta novinar ovog medija misli pod time da se na ulicama „bilježe“ i „porodična grupiranja“. Najprije, ne znamo tko ih bilježi, a sam pojam „grupiranja“ u ovom kontekstu ima negativne konotacije jer izaziva strah. Na fotografijama se pojavljuju uglavnom izbjeglice i migranti mlađe životne dobi i muškog spola, a ponegdje je i u tekstovima naglašeno da je riječ „uglavnom“ o mladićima. Tako je na portalu www.dnevnik.ba u vijesti pod naslovom „*U BiH 5500 migranata, kretanje u porastu nakon ublažavanja mjera zbog pandemije*“²⁰⁶ novinar napisao da su u prihvatnim centrima registrirani „većinom mlađi muškarci“. Iako na prvi pogled nema ništa sporno u navođenju ovog podatka, njime se ipak zbog prethodno objavljenih tekstova o vojnoj spremnosti migranata sugerira da su u pitanju osobe koje su u punoj fizičkoj snazi i možda spremne za različite vrste aktivnosti, pa i kako je ponekad sugerirano, moguće vojne ili terorističke. Fotografija uz članak prikazuje grupu mlađih migranata muškog spola u društvu s predstavnicima IOM-a, a navedeno je i da je u pitanju fotografija iz Arhiva medija.

Web ekstenzija banjalučkih Nezavisnih novina otišla je i korak dalje, pa je u tekstu pod naslovom „*Kriza u USK: Građani u izolaciji, migranti na ulicama*“²⁰⁷ kroz izjave portparola Ministarstva unutrašnjih poslova Unsko-sanskog kantona implicirano da su čak i policijskim službenicima „svezane ruke“ kada je u pitanju postupanje s migrantima i izbjeglicama. U tekstu pod naslovom „*Lječilište kod Bihaća pretvaraju u izolatorij za zaražene migrante*“²⁰⁸ također pronalazimo *apel na emocije*, i to konkretno bijes i ljutnju, izražene kroz stavove građana (čija imena ne možemo pronaći u članku), predsjednika jedne mjesne zajednice, općinskog vijećnika, te kroz stavove gradonačelnika Bihaća. Svi oni su složni u jednom – nedopustivo je otvaranje izolatorija u lječilištu Gata. Ipak, iako su sugovornici i opravdano „bijesni“, nigdje se u tekstu ne govori o kontekstu ovog problema,

203 <https://www.klix.ba/vijesti/bih/migranti-ponovo-dolaze-u-tuzlu-sve-vise-maloljetnika-bez-pratnje-o-kojima-se-nista-ne-zna/200612129> (5. 7. 2020.)

204 <https://antimigrant.ba/kako-rijesiti-problem-migranata-u-vremenu-borbe-sa-koronavirusom/> (5. 7. 2020.)

205 <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/ozbiljna-bezbednosna-pretnja-veliki-problem-predstavlja-to-sto-je-identitet-migranata/7wlbld7> (27. 08. 2020.)

206 <https://www.dnevnik.ba/vijesti/u-bih-5500-migranata-kretanje-u-porastu-nakon-ublazavanja-mjera-zbog-pandemije> (15. 6. 2020.)

207 <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Kriza-u-USK-Gradjani-u-izolaciji-migranti-na-ulicama/591017> (27. 08. 2020.)

208 <https://www.vecernji.ba/vijesti/ljeciliste-kod-bihaca-pretvaraju-u-izolatorij-za-zarazene-migrante-1426542> (27. 08. 2020.)

potencijalnim (ne)opravdanim razlozima za otvaranje izolatorija, a kamoli složenoj situaciji u kojoj se država Bosna i Hercegovina našla budući da njen manji entitet uopće ne dozvoljava zadržavanje migranata i izbjeglica na tom teritoriju, kao ni politikama susjednih država kada su migracije u pitanju. Također, ovdje se da uočiti i politizacija situacije naglašavanjem da je „tokom predizborne kampanje obećano ulaganje u ovaj objekat, a sada se od njega pravi migrantski centar“. Tekst je prvobitno objavio Dnevni Avaz, glasilo političke partije Stranka za bolju budućnost Fahrudina Radončića (bivšeg Ministra sigurnosti države Bosne i Hercegovine) koji u svojim istupima odgovornost za globalnu migracijsku krizu nastoji prebaciti na jednu (vladajuću) stranku u Bosni i Hercegovini, a što mediji bez kritičkog propitivanja dalje diseminiraju.

Druga česta logička pogreška je takozvana greška *ne slijedi*. Portal www.antimigrant.ba piše da se migranti „slobodno kreću po ulicama“, čime se sugerira da bi trebali biti zatvoreni, iako se ova implikacija nastoji maskirati brigom za zdravlje i strahom od koronavirusa. Ipak, u tekstu s portala Radio Slobodna Evropa pojašnjeno je da je „Krizni štab Unsko-sanskog kantona donio odluku potpunog ograničavanja kretanja migranata smještenih u jedan od četiri prihvatna centra na području ovog kantona“, što znači da se migranti i izbjeglice ne „kreću slobodno“ po Unsko-sanskom kantonu kako navodi tekst s portala Antimigrant. Iako je točno da je u vrijeme pandemije svako okupljanje potencijalna opasnost, budući da nije bilo potvrđenog slučaja koronavirusa među migrantima, te da se oni ne mogu slobodno kretati Kantonom, nepotrebno je građane držati u strahu od njih. U situaciji kakva je pandemija, a koja se prema Agambenovim analizama može okarakterizirati izvanrednim stanjem jer su mnogi propisi stavljeni van snage, mjere kontrole i državnog nadzora su povećane, ničim se ne može opravdati targetirane jedne grupe ljudi kao izvora zaraze (opasnosti), čime ih se dovodi u položaj *homo sacera*. U narednoj rečenici korištena je logička greška *ne slijedi* jer se tvrdi da je zbog situacije s koronavirusom ministar sigurnosti Bosne i Hercegovine tražio izmještanje migranata i izbjeglica s ulica. Poznato je da je on slične prijedloge imao i ranije i da koronavirus nije jedini uzrok ove najave. Sličnu grešku napravio je i portal www.klix.ba koji zaključuje da „zbog činjenice da u Tuzli ne postoji prihvatni centar, niti kamp, migranti spavaju u napuštenim objektima, privatnom smještaju, parkovima...“. Situacija nije baš tako jednostavna kakvom se ovim zaključkom želi predstaviti, i mnoštvo je uzroka za navedeni problem, pored navedene „činjenice“ da u Tuzli nema obezbjeđenih smještajnih kapaciteta za ljude u pokretu.

U analiziranom tekstu s portala www.blic.rs uočena je i logička greška poznatija pod nazivom *crvena haringa*. Iskoristio ju je u svojoj izjavi načelnik Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske kazavši da svakodnevno oko 100 migranata dolazi iz Sarajeva u Banja Luku, a odatle idu prema Unsko-sanskom kantonu, „te će biti sve agresivniji“. Činjenica da migranti dolaze na područje Banja Luke i Republike Srpske nema nikakve veze sa najavljenim „sve agresivnijim“ ponašanjem migranata i izbjeglica kojim se javnost nastoji uplašiti.

Metafore i negativno konotirajuće riječi

Najdalje je u upotrebi riječi i metafora s negativnim konotacijama otišao portal www.antimigrant.ba. Sama izjava²⁰⁹ ministra sigurnosti iskorištena u članku, prilično je tendenciozna. Najprije, on naglašava da su u pitanju „ilegalni ekonomski migranti“ iako za takvu tvrdnju nema nikakve dokaze. Uopćeno, mediji ne prave distinkciju među pojmovima „migranti“, „izbjeglice“, „ilegalni migranti“ i „tražitelji azila“. Potom su izbjeglice i migranti, kao i u cijelom tekstu, predstavljeni kao pasivni objekti koji će biti „sklonjeni“, kojima će se „onemogućiti nekontrolirano kretanje“, koji će biti „smješteni“. U tekstu je znakovita i izjava²¹⁰ gradonačelnika Bihaća, koji osim što je situaciju predstavio kao „katastrofu“, a migrante kao gola tijela koja „treba hraniti“, uvodi i metaforu „čišćenja grada od tih (migranata op.a.) koji nemaju smještaj“. Ovom metaforom tendenciozno se, no ipak prikriveno, migranti i izbjeglice predstavljaju kao nečisti, prljavi, kao nepoželjni. Nadalje, ponovo se produbljuje antagonizam na relaciji mi (naši ljudi, dakle oni koji imaju državljanstvo, suvereni) i oni (migranti, prljavi, denacionalizirani). Online medij www.dnevnik.ba iskoristio je u nadnaslovu već pomenutog teksta²¹¹ metaforu „*Migrantski val*“. Ova metafora često se upotrebljava u kontekstu opisivanja situacije nastale usljed dolaska ili prolaska izbjeglica i migranata u/kroz pojedine zemlje, a njome se sugerira da je u pitanju potencijalna katastrofa, nepogoda, pa iako problem nije nastao u prirodi, objašnjava se terminologijom prirodnog stanja ili nepogode – valom. Nezavisne novine predstavile su koronavirus pozitivnim u smislu utjecaja mjera zaštite na smanjen broj dolazaka izbjeglica i migranata. Tekst objavljen na portalu www.klix.ba navodi podatke o broju migranata koji su u Tuzlu dolazili tokom svibnja i lipnja, a sugovornica je glasnogovornica Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona. Znakovita je njena izjava:

„Uprava policije MUP-a TK shodno nadležnosti poduzima sve potrebne aktivnosti na očuvanju stanja sigurnosti na zadovoljavajućem nivou, odnosno ličnoj i imovinskoj zaštiti građana, pa i samih migranata na kantonu”, naglasila je Kapidžić.

EksPLICITNO, glasnogovornica nije rekla ništa što bi se imalo analizirati. IMPLICITNO, rekla je puno toga što treba dekonstruirati. Najprije je rekla da Ministarstvo poduzima sve „potrebne aktivnosti na očuvanju sigurnosti na zadovoljavajućem nivou, odnosno ličnoj i imovinskoj zaštiti građan“, čime je indirektno poručila da je sigurnost građana, njihova osobna i imovinska zaštita sigurno dovedena u pitanje prisustvom većeg broja migranata u Tuzli. Sigurnost izbjeglica i migranata na Kantonu spomenula je tek uzgredno koristeći se veznicima „pa i“. Time je pokazala da Ministarstvu

209 “U toku niza mjera koji poduzimaju različiti nivoi vlasti, od općina, kantona, entiteta i na nivou BiH, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine potencira važnost da se što prije ilegalni ekonomski migranti sklone sa ulica, onemogućujući njihovo nekontrolirano kretanje i da se, po mogućnosti, oni smjeste u neki od bivših vojnih objekata ili formiranjem novih šatorskih naselja”.

210 “Tražim podršku za to. Ja mogu sad u očaju da odvezem migrante na Lipu i da imamo još veću katastrofu jer neko ih mora hraniti. CK grada Bihaća to ne može, ne može ni CK USK. Sad radimo na tome da dobijemo podršku i da ih možemo već sutra prekosutra početi izmještat i da se grad očisti makar od tih koji nemaju smještaja. Besmisleno je, mi ograničili kretanje našim ljudima a migranti idu kud hoće”.

211 <https://www.dnevnik.ba/vijesti/u-bih-5500-migranata-kretanje-u-porastu-nakon-ublazavanja-mjera-zbog-pandemije> (15.6.2020.)

unutrašnjih poslova ni deklarativno sigurnost ljudi u pokretu nije od istog značaja kao i sigurnost građana Tuzle. Poslednji odlomak u članku nosi podnaslov *Haotično stanje*, a takvo stanje ostaje neobjašnjeno s aspekta odgovornosti nosilaca vlasti u Kantonu.

Tehnike pristranog izvještavanja

U analiziranim tekstovima prisutno je nekoliko tehnika pristranosti. Najprije je uočljivo pristrano filtriranje činjenica, praćeno često i nepreciznim i netočnim navođenjem navodno vjerodostojnih podataka.

Na portalu www.antimigrant.ba navodi se čitav pasus²¹² iz kojeg nije jasno koliko zaista migranata i izbjeglica trenutno boravi u Unsko-sanskom kantonu. U lidu teksta, odnosno u prvoj rečenici navedeno je da se u Unsko-sanskom kantonu nalazi više od 5.000 migranata (3.500 u centrima, 2.000 izvan njih). Kako dalje u tekstu slijedi, očigledno je da novinar koji je autor teksta nije siguran o točnom broju ljudi u pokretu na što ukazuje korištenje nepreciznih odrednica kao što su “oko”, “procjenjuje se”. U tekstu koji je dan ranije (17. ožujka) objavio portal Radio Slobodna Evropa, autorica navodi da se „prema procjenama lokalnih vlasti na području Unsko-sanskog kantona trenutno nalazi oko 5.000 migranata, a oko 2.000 je van prihvatnih centara i borave u napuštenim objektima, ulicama i parkovima”²¹³. Dakle, točnih podataka uopće nema, a očito je da je www.antimigrant.ba proizvoljno broj migranata povećao za pet stotina. Slično, portal www.dnevnik.ba. Web portal www.dnevnik.ba u prvom pasusu²¹⁴ pretpostavlja da će „broj ulazaka u BiH biti veći nego u prethodnim mjesecima“. I www.blic.rs iskoristio je manipuliranje brojevima za širenje straha od izbjeglica i migranata²¹⁵. U tekstu se potpuno neutemeljeno tvrdi da je povećan broj migranata i izbjeglica u manjem bosanskohercegovačkom entitetu. Ovakva konstrukcija ide u prilog brojnim izjavama srpskih zvaničnika u BiH koji problem migrantske krize žele u potpunosti prebaciti samo

212 Samo se u Unsko-sanskom kantonu trenutno nalazi više od 5 hiljada migranata. Oko 3.500 migranata nalazi se u kampovima, dok su procjene da se na ulicama gradova i u napuštenim objektima nalazi još oko dvije hiljade koji se slobodno kreću po ulicama. Postavlja se pitanje, šta sa tolikim brojem migranata u danima kada se svima preporučuje ostanak u kućama zbog prevencije širenja koronavirusa. I u Unsko-sanskom kantonu potvrđen je prvi slučaj zaraze korona virusom. Kako bi se spriječilo širenje zaraze, donesene su pooštrene mjere. Međutim, dok se s jedne strane građanima Bosne i Hercegovine ograničava kretanje, šalju se u izolaciju, strancima se zabranjuje ulaz na graničnim prelazima, s druge strane tisuće migranata se slobodno kreću ulicama. Upravo zbog toga ministar sigurnosti Bosne i Hercegovine traži njihovo hitno izmještanje sa ulica.

213 <https://www.slobodnaevropa.org/a/migranti-ulice-bih-korona-virus/30493247.html> (15.6.2020.)

214 „Iz Međunarodne organizacije za migracije (IOM) Feni su kazali da je, s obzirom na situaciju uzrokovanu pandemijom virusa korona, došlo do promjene te pojave u proteklom periodu i trenutna situacija je da su migranti ostali zaglavljani i u situaciji da borave na mjestima gdje su se zatekli. “Ublažavanje ili ukidanje mjera od širenja virusa korona u BiH i u susjednim državama zapadnog Balkana i šire, svakako je doprinijela da se situacija u vezi kretanja migranata mijenja. Zabilježeno je da su kretanja migranata unutar BiH, kao i prema izvještavanjima Granične policije, u porastu. Pretpostavljamo da će broj ulazaka u BiH biti veći nego u prethodnim mjesecima”, naglasili su iz IOM-a. Po podacima Međunarodne organizacije za migracije (IOM) u Bosni i Hercegovini je registrirano 5.545 migranata, u sedam prihvatnih centara. Većinom su to mlađi muškarci, najčešće porijeklom iz Pakistana, Afganistana, Maroka, Bangladeša. Od ukupno registriranih, 3.301 migrant je na području Unsko-sanske županije, a smješteni su u pet prihvatnih centara.”

215 <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/ozbiljna-bezbednosna-pretnja-veliki-problem-predstavlja-to-sto-je-identitet-migranata/7wlbld7> (27.08.2020.)

na Federaciju BiH i jedan narod (Bošnjake). Milorad Dodik je već u jednoj od svojih ranijih izjava rekao da je „neprihvatljivo smještanje migranata u Medenom Polju kod Bosanskog Petrovca, jer bi to imalo političku dimenziju čiji je cilj protjerivanje Srba sa vjekovnih ognjišta“²¹⁶. U prva tri paragrafa je objašnjeno kako je načelnik Uprave policije MUP-a manjeg entiteta, Dalibor Ivanić, rekao da migranti predstavljaju ozbiljnu sigurnosnu prijetnju i prisutni su na cijelom prostoru ove administrativne jedinice, a veliki problem je i „činjenica da im je identite nepoznat“, što pak ne može biti točno budući da je registracija obavezna. Kako je rekao, svakodnevno oko 100 migranata dolazi iz Sarajeva u Banja Luku, a odatle idu prema Unsko-sanskom kantonu.

U istom tekstu portala Blic uočavamo i tehniku pristranog bojenja priče, odnosno smještanja događaja i ličnosti u odgovarajući interpretativni okvir. Tako se dramatično naglašava da su migranti skloni konfliktnim ponašanjima pa se u prilog tome navodi slučaj u kojem je migrant pucao na policijskog službenika (iako je ovo lažna informacija jer je u pitanju bila prijetnja oružjem, ne i njegova upotreba²¹⁷). U daljem tekstu se navodi da je i savjetnik direktora Granične policije Bosne i Hercegovine, Svevlad Hofman, saglasan da će u sljedećem periodu biti povećan broj migranata koji će pokušati ući u državu, te da je od početka godine do polovice lipnja spriječeno više od 4.500 ilegalnih ulazaka, a da najveći udar trpi Granična policija u Zvorniku. U ovoj izjavi²¹⁸ je jasan stav prema migrantima i izbjeglicama, ponovo se spominje da su u pitanju mladi ljudi čime se aludira na to da su vojno sposobni, te da im je identite nepoznat tj. da ga kriju. Namjenski je izabran izvor informacije, Svevlad Hofman koji je i u prijašnjim javnim nastupima iznosio antimigrantske stavove i tvrdnje koje još uvijek nisu dokazane. U članku je tako iskorištena tehnika pristranog filtriranja činjenica, odnosno pažljivog biranja sagovornika koji potvrđuju prevladajući stav o migracijama. U jednoj izjavi za medije on je naveo da je u više od 90 posto slučajeva dolazaka riječ o ekonomskim migrantima s krajnjim ciljem da uđu u neku zemlju EU, te da nema nikakvih razloga zbog kojih bi se njihovo zadržavanje u BiH ili drugim zemljama moglo opravdati²¹⁹. U nastavku teksta je navedena izjava predsjednika Udruženja „Povratnici“, Nemanje Davidovića, koji je naglasio da pod pritiskom migranata trpi srpsko, ali i bošnjačko stanovništvo u Unsko-sanskom kantonu gdje se, kako je istaknuo, situacija nije primirila ni za vrijeme epidemije. Na kraju teksta se navodi:

Prema njegovim rečima (Nemanje Davidovića), u centru “Bira” je pre dva dana prilikom policijskog pretresa pronađena velika količina oružja.

I ova izjava ide u prilog antimigrantskom diskursu, a novinar je izjavu prenio bez provjere njene točnosti kod nadležnih organa.

216 <http://www.srna.rs/novosti/732008/smjestanje-migranata-u-medenom-polju-imalo-bi-politicku-dimenziju.htm> (27. 08. 2020.)

217 <http://ba.n1info.com/Crna-hronika/a441545/Migrant-potegao-pistolj-na-policajku-u-potragu-ukljucen-i-helikopter.html> (2.9.2020.)

218 „Najveći broj dolazi iz Pakistana, Avganistana, Maroka, a smanjen je u poslednje vreme broj migranata iz Sirije“ – rekao je Hofman i dodao da je uglavnom reč o mladim ljudima. I Hofman je istaknuo problem da im nije poznat identitet, te ukazao kako se ne žele identificirati što otežava posao Službi za poslove strancima.“

219 <https://www.vecernji.ba/vijesti/hoffman-migranti-krse-brojne-zakone-bih-i-vlasti-ih-i-dalje-drze-u-ovoj-zemlji-1422865> (28.08.2020.)

Smještanje događaja u poželjan interpretativni okvir i zadržavanje rasprave unutar prihvatljivih pretpostavki najjasnije se, pak, vidi u primjeru vijesti s portala www.nezavisne.com. U članku²²⁰ je navedeno da su građani prinuđeni biti u kućama, a da migranti borave na ulicama. U prva dva paragrafa je objašnjeno da se građani pridržavaju svih restriktivnih mjera, ali da ljudi u pokretu koji borave na ulicama na području Unsko-sanskog kantona prave velike probleme policiji. Kako je navedeno, takvih je 1.500 i oni mahom borave u napuštenim i devastiranim objektima nekadašnjih privrednih postrojenja. Web portal www.vecernji.ba tekst o pretvaranju lječilišta Gata u izolatorij²²¹ završava sljedećim pasusom, odnosno sugeriranom interpretacijom situacije:

Grupa od tridesetak migranata jučer je blokirala cestu između Bosanskog Novog i Bosanske Otoke. Cesta je bila blokirana točno na entitetskoj liniji, u tampon zoni između dva policijska punkta - policije RS i policije Unsko-sanske županije.

Upravo ova posljednja rečenica koja apsolutno nema nikakve veze sa temom o kojoj piše, pokazuje opredijeljenost novinara da navedenu situaciju nužno prikaže samo onakvom kakvom su je opisali njegovi sagovornici: najpoznatije i jedino lječilište ovog Kantona se pretvara u izolatorij za zaražene migrante i izbjeglice, dok oni i dalje narušavaju javni red i mir, između ostalog i blokiranjem cesta u državi. S druge strane, nije ispunjen ni minimum uvjeta objektivne informacije, nisu kontaktirani izvori koji bi trebali objasniti zbog čega zapravo žele pretvoriti lječilište u izolatorij i postoje li neki opravdani razlozi za to. Novinari su odlučili da jedina ponuđena verzija priče bude ona koja će najvjerovatnije imati najviše klikova i komentara, te nastaviti antimigrantski/izbjeglički diskurs.

Zaključak

Izveštavanje o manjinama u kriznim situacijama može poprimiti razmjere ozbiljne ksenofobije, a u takvim medijskim istupima učestvuju i zvaničnici. Nije posebnost medija Bosne i Hercegovine da migranti i izbjeglice predstavljaju kao potencijalnu opasnost i problem, dok se istovremeno zanemaruje značaj ovih grupa za interkulturalnu razmjenu. U stanjima koja se mogu okarakterisati izvanrednim, kakav je slučaj i sa stanjem proglašene pandemije bolesti COVID-19, izveštavanje o ljudima u pokretu moralo bi biti mnogo senzibilnije, budući da je odgovornost za izgovrenu riječ u tako kompliciranoj situaciji veća nego inače. Nažalost, kako su u svijetu mnoge manjinske grupe (religijske, rasne) targetirane kao izvori zaraze koronavirusom, slično su u Bosni i Hercegovini prošli izbjeglice i migranti. Kritičkom analizom diskursa u ovom smo radu utvrdili da su se aalizirani mediji (www.antimigrant.ba, www.klix.ba, www.vecernji.ba, www.dnevnik.ba, www.nezavisne.com i www.blic.rs) koristili obrascem pristranog izvještavanja dominantnih grupa, u ovom slučaju domaćeg stanovništva ili državljana Bosne i Hercegovine, o manjinskoj grupi

220 <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Kriza-u-USK-Gradjani-u-izolaciji-migranti-na-ulicama/591017> (27.08.2020.)

221 <https://www.vecernji.ba/vijesti/ljeciliste-kod-bihaca-pretvaraju-u-izolatorij-za-zarazene-migrante-1426542> (27.08.2020.)

izbjeglica i migranata. Najprije se u analiziranim tekstovima sugeriraju negativni zaključci koji navodno proizlaze iz činjenica (kanton će biti u ozbiljnoj situaciji zbog toga što se migranti slobodno kreću, migrantski kampovi su potencijalna žarišta virusa, kod migranata su nađene velike količine oružja, navođenje većeg broja migranata i izbjeglica nego što jest u zvaničnim statistikama). Potom se koriste retoričke figure kojima se nastoje naglasiti „njihova“ negativna ponašanja (slobodno se kreću u vrijeme pandemije dok građani to ne mogu, pri tome se niko od novinara ne pita jesu li ljudi u pokretu upoznati s mjerama kriznih štabova i imaju li uopće smještaj, upotrebljavaju oružje i njime „potežu“ na policijske službenike iako je u pitanju lažna informacija). Najčešće su korištene logičke greške *apel na emocije* i suviše simplificirano zaključivanje poznato kao greška *ne slijedi*. U člancima su korištene vrlo negativne riječi koje impliciraju negativne zaključke („borba“, „očistiti grad od migranata“, „migrantski val“). U pojedinim člancima citirani su navodno kredibilni izvori informacija, u javnosti već dobro poznati po antimigrantskim/izbjegličkim stavovima (Fahrudin Radončić, Svevlad Hofman, Milorad Dodik, Šuhret Fazlić). Na fotografijama se redovno prikazuju veće grupe migranata i izbjeglica, uglavnom muškaraca mlađe životne dobi što je nekoliko puta naglašeno i u člancima, dok se ljudi u pokretu nijednom ne pojavljuju kao izvori informacija.

Uopćeno, u člancima je korišteno nekoliko tehnika pristranog izvještavanja koje navodi Najil Kurtić. Najprije je korišteno pristrano filtriranje poželjnih činjenica, te je tako naglašen broj migranata, kao i preuveličana neprovjerena informacija da se oni „slobodno kreću“ u Unsko-sanskom kantonu. Potom su događaji i ličnosti pristrano smješteni u odgovarajući kontekst – migranti kao potencijalna opasnost što su naglasili sugovornici, te je cjelokupna diskusija o migrantima i koronavirusu zadržana u granicama prihvatljivih pretpostavki budući da nitko od migranata i izbjeglica nije dobio priliku da govori, a citirani su izvori poput predstavnika IOM-a i Udruženja Pomozi.ba koji, osim što su kazali da među migrantima nema potvrđenih slučajeva oboljenja od COVID-19 virusa, nisu kazali ništa značajnije glede položaja ovih ljudi u državama kroz koje prolaze na svome putu do Zapadne Evrope. Ili možda jesu, ali novinar/ka to nije smatrao/la značajnim podatkom.

Literatura:

- Agamben, Giorgio, *Homo sacer*, Tiskara Zelina, Zagreb 2006.
- Buckels, E. Erin; Trapnell, Paul D, *Disgust facilitates outgroup dehumanization*. U: *Group Processes & Intergroup Relations* (GPIR), Vol. 16 (6), str. 771-780. 2013., pristup 27.8.2020.
- David, Filip, *The House of Remembering and Forgetting*. Peter Owen Publishers: Istros Books, 2014.
- Dutta, Ankuran, *Fakenews or infodemic during COVID-19 Pandemic*. https://www.academia.edu/42971754/Fakenews_or_Infodemic_during_COVID-19_Pandemic, pristup 16. 5. 2020.
- Goff, P. A., Eberhardt, J. L., Williams, M. J.; Jackson, M. C., *Not yet human: Implicit knowledge, historical dehumanization, and contemporary consequences*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(2), 292–306.2008., pristup 27. 8. 2020.
- Hrnjić Kuduzović, Zarfa, *Uloga elitnih izvora u izvještavanju o migrantskoj krizi: Analiza Oslobođenja, Jutarnjeg lista i Politike*, U: Car, V. i Matović, M. (ur.): *Mediji, novinarstvo i ljudska prava*, str. 57-72.Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Hanns-Seidel-Stiftung., Zagreb 2017.
- Izmirlić, Amina, *Ramić nastavlja s iznošenjem lažnih tvrdnji o novom koronavirusu*. <https://istinomjer.ba/ramic-nastavlja-sa-iznosjenjem-netacnih-tvrdnji-o-novom-koronavirusu/>, 30. 4. 2020., pristup 15. 5. 2020.
- Kastels, Manuel, *Moć komunikacija*, CLIO, Beograd.2009.
- Krishnan, Murali, *Indian Muslims faced renewed stigma amid COVID-19 crisis*. <https://www.dw.com/en/indian-muslims-face-renewed-stigma-amid-covid-19-crisis/a-53436462> 14. 5. 2020., pristup,(16. 5. 2020.)
- Kurtić, Najil (2006): *Kod novinarstva*. Sarajevo: Media Plan Institut.
- Kteily, N., Hodson, G.; Bruneau, E., *They see us as less than human: Metadehumanization predicts intergroup conflict via reciprocal dehumanization*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 110(3), 343–370., 2016., pristup 27.8.2020.
- Lakić, Mladen, *David Icke o pandemiji: Bajke o 5g mreži i "čipovima u vakcinama"*. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/david-icke-o-pandemiji-bajke-o-5g-mrezi-i-cipovima-u-vakcinama>, 1.5.2020., pristup 14.5.2020.
- Landau, J. Mark; Sullivan, Daniel; Greenberg, Jeff (2009): *Evidence That Self-Relevant Motives and Metaphoric Framing Interact to Influence Political and Social Attitudes*. U: *Psychological Science*. Vol. 20 (11),str. 1421-1427. http://people.ku.edu/~mjlandau/docs/Landau_met%20framing_PS%202009.pdf., pristup 27. 8. 2020.

- Lakoff, George i Johnson, Mark, *Metaphors We Live By*, The University of Chicago Press: Chicago 1980.
- Liu, Martina, *The coronavirus and the long history of using diseases to justify xenophobia*. <https://www.washingtonpost.com/nation/2020/02/14/coronavirus-long-history-blaming-the-other-public-health-crises/>, 14. 5. 2020., pristup 17. 5. 2020.
- Luthra, Shefali, *Trump's comparison of COVID-19 deaths in Germany, US is wrong*. <https://www.politifact.com/factchecks/2020/may/13/donald-trump/trumps-claim-covid-deaths-us-are-par-germanys-does/> 13. 5. 2020., pristup 15. 5. 2020.
- Robson, David, *Why smart people believe coronavirus myths?* <https://www.bbc.com/future/article/20200406-why-smart-people-believe-coronavirus-myths> 7. 4. 2020., pristup 14. 5. 2020.
- Stojadinović, Predrag, *50 logičkih grešaka za koje treba da znate*, Helix, Smederevo 2014.
- Tardáguila, Cirstina, *No race or religion can prevent coronavirus – don't fall for these hoaxes*. <https://www.poynter.org/fact-checking/2020/no-race-or-religion-can-prevent-coronavirus-dont-fall-for-these-hoaxes/> 27. 2. 2020., pristup 16. 5. 2020.
- Thibodeau, Paul; Boroditsky, Lera, *Metaphors We Think With: The Role of Metaphor in Reasoning*. PLoS ONE 6(2): e16782. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0016782>, 2011., pristup 27. 8. 2020.
- Van Dijk, Teun, *Principles of critical discourse analysis*. In *Discourse and Society*, Sage, vol. 4(2), London 1993., str. 249-283.
- Van Dijk, Teun (2010): *Media, Racism and Monitoring*. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.466.8943&rep=rep1&type=pdf> pristup 2. 6. 2020.
- Wardle, Claire; Derakhshan, Hossein, *INFORMATION DISORDER: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe. 20, 2017.
- Zulejhić, Emir, *Diskutabilne tvrdnje sjevernomakedonskog stručnjaka*. <https://raskrinkavanje.ba/analiza/diskutabilne-tvrdnje-sjevernomakedonskog-strucnjaka>, 5. 5. 2020., pristup 14. 5. 2020.

From Words to Wire: Targeting Migrants as Sources and Carriers of COVID-19 Virus infection

Abstract

The pandemic of COVID-19 virus has reminded the public around the world that mass media are vulnerable to manipulation, especially in crisis situations.

Except fake news, conspiracy theories and mass hysteria spreading in media discourse, especially migrants and refugees around the world have been targeted by media accusations and suspicions. Prejudice, stereotypes and generally very rigid and intolerant models of opinion have been transparented in relation to citizens of Asian descent, Muslims, Jews. Migrants and refugees, citizens whose “bare life” (Agamben) was placed outside the legal framework, and thus outside the framework of journalistic professionalism, were particularly negatively portrayed in the Bosnian media.

Many anti-immigrant web portals In Bosnia were launched, an anti-immigrant campaign was conducted through articles that, through metaphors, bias, and logical errors, imposed desirable views of undesirable „others.” In this paper, we have analyzed fake news created about migrants and refugees as dangerous transmitters of infection, texts about migrants and refugees on portals oriented towards writing anti-migrant texts, articles of the mainstream portals in Bosnia and Herzegovina about people on the move. We used critical analysis of media discourse, analyzed metaphors which were used, logical errors and other techniques of partisan reporting.

To set up the theoretical framework, we used the works of Teun van Dijk on critical discourse analysis, Giorgio Agamben on sacred life and the thin line between life outside of law and death, Predrag Stojadinović’s analysis of logical errors, biased reporting techniques explained by Najil Kurtić.

Key words: *pandemic, COVID-19 virus, migrants, refugees, media, mass media, fake news, vectors of infection.*

This journal is open access and this work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.